

Yksinhuoltajien ja
yhteishuoltajien liitto ry
Paasivuorenkatu 5 A 5. krs
00530 HELSINKI
p. (09) 147 215, 040 351 5355
www.yyl.fi

VETOOMUS

liite 4

01.04.2008

SATA-työryhmä/STM
sosiaaliministeri Liisa Hyssälä
PL 33

00023 Valtioneuvosto

SOSIAALITURVAN LEIKKAUKSET EIVÄT KANNUSTA TYÖELÄMÄÄN

Yksinhuoltajien ja yhteishuoltajien liitto ry on huolestuneena seurannut mediassa esiintyneitä tietoja, joiden mukaan SATA -työryhmä kannustaisi köyhiä työttömiä takaisin työelämään leikkaamalla sosiaaliturvaetuuksia. Tutkimukset kuitenkin osoittivat selvästi, ettei **yksinhuoltajien työllistymistä lisätä sosiaaliturvan tason alentamisella, vaan pikemmin hoivapalvelujen tason ja määrän parantamisella sekä niiden maksujen pitämisenä kohtuullisena** tai poistamalla ne kokonaan. VTT Katja Forssén on tutkinut yksinhuoltajien kannustusloukkuja Turun yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksella 1990-luvulla ja VTT Mia Hakovirta yksinhuoltajien työmarkkinakäyttäytymistä vuonna 2006.

Yksinhuoltajat ovat työorientoituneita

Vielä 1990 yksinhuoltajista 87 % kävi työssä. Laman myötä työllisten osuus laski ja työttömyysaste jäi muuta väestöä korkeammaksi. Työvoimatutkimuksen mukaan vuonna 2005 yksinhuoltajista 12,6 % oli työttöminä kun kaikkien vanhempien työttömyysaste oli vain 4,9 %. Mm. Mia Hakovirran tutkimuksen Yksinhuoltajien työllisyys, toimeentulo ja työmarkkinat (Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 45/2006) mukaan yksinhuoltajien työttömyyttä selittivät enemmän muut kuin taloudelliset tekijät. Esimerkiksi koulutus ja ikä vaikuttivat enemmän työllistymiseen kuin taloudelliset motiivit. Myös Kataja Forssénin tutkimuksessa yksinhuoltajien kannustinloukuista havaittiin, että yksinhuoltajat käyvät työssä, vaikka eivät saaneet siitä taloudellista hyötyä lainkaan. Taloudellinen laskelmointi edellyttäisi myös sitä, että yksinhuoltaja pystyisi arvioimaan taloudellisia seurauksia. Käytännössä näin ei kuitenkaan ole, sillä etuuksien myöntämiseen liittyy byrokratiaa ja lopputuloksen ennustaminen on vaikeaa. Hakovirran haastattelemat eivät myöskään tienneet kaikista etuuksista. Lisäksi asumistukea ja elatusapua ei haettu, vaikka niiden olemassaolosta tiedettiin ja niihin olisi ollut oikeus. Myös toimeentulotuen hakeminen koettiin nöyryyttäväksi ja saatettiin jättää hakematta, vaikka olisi tiedettykin, että normien mukaan olisi ollut tukeen oikeus. Muutama vuosi sitten julkistettiin laaja tutkimus, jonka mukaan sosiaaliturvan ylivoimaisesti suurin ongelma on se, ettei sitä osattu hakea, vaikka tukiin olisi ollutkin oikeus.

Yksinhuoltajat arvioivat tilanteita pidemmällä aikavälillä. Vaikka hetkellisesti tietystä sosiaalituesta olisi saanut enemmän taloudellista hyötyä kuin palkasta, niin pidemmällä aikavälillä työssäkäynti kuitenkin kannatti monella tavalla. **Haastateltavista kukaan ei ollut jättänyt menemättä työhön sen vuoksi, että toimeentulo olisi kaventunut tai että elintaso ei olisi noussut ansiotyön myötä.**

Esimerkki: Eräs haastatelluista kertoo peruuttaneensa asumistuen ja opintotuen aloitettuaan työt. Myös päivähoidon nollamaksuluokka vaihtui kuukausimaksuun. Hän arvioi saavansa 150 euroa enemmän käteen työssäkäyvänsä ja olevansa väsynyt ja loppu. Kaikki kuitenkin kannatti työkokemuksen vuoksi.

Työllistymistä voidaan pitää investointina tulevaisuuteen. Se kiinnittää henkilön työmarkkinoille, ylläpitää taitoja ja avaa uusia mahdollisuuksia työmarkkinoilla. Yksinhuoltajat tekevätkin työtä pääasiassa muista kuin taloudellisista syistä. Työ on tärkeä osa itsensä toteuttamista, identiteettiä sekä tärkeä voimavara, joka auttaa selviämään arjesta. Työn antamia sosiaalisia suhteita arvostettiin erityisesti. Työssä käynti paransi omaa elämän laatua, jonka arvioitiin olevan yhteydessä myös lasten ja koko perheen hyvinvointiin.

Lasten hoivan järjestäminen on kuitenkin em. tärkeämpi asia ja palvelujen puuttuminen voi muodostua esteeksi työmarkkinoille pääsyyn. Työelämänmuutokset ovat lisänneet epätyypillisiä työaikoja, joka vaikeuttavat lasten hoitojärjestelyjä etenkin yksinhuoltajaperheissä. Esimerkiksi kauppojen aukioloaikojen vapauttaminen loi runsaasti ilta-aikaan sijoitettavia työpaikkoja. Yksinhuoltajat kokivat Hakovirran tutkimuksessa yötyön, viikonlopputyön ja työmatkat hankalammiksi verrattuna henkilöihin, joilla oli puoliso. Ongelmia työelämään aiheuttivat myös virka-aikoina annettu lasten lääkäri-, neuvola yms. käynnit. Yksinhuoltajat kokivat myös koulujen loma-aikojen lasten hoitojärjestelyt haastaviksi. Yksinhuoltajat saavat tutkimusten mukaan selvästi vähemmän hoitoapua vanhemmiltaan ja joutuvat useammin turvautumaan työtovereiden tai ystävien apuun lastenhoidon järjestämisessä kuin muut (mm. Teppo Kröger).

Elatusapuja yksinhuoltajat jättivät perimättä, koska sen arvioitiin vaarantavan toisen vanhemman ja lapsen tapaamisia, joita ei voi korvata millään rahalla. Eräs haastatelluista oli vastustanut isän pyynnöstä isyyden vahvistamista, joten isä ei maksanut kohtuullisen hyvätuloisena lapsilleen elatusapua lainkaan.

Päivähoitojärjestelmä liittyi yksinhuoltajien työllistymiseen

Hakovirran tutkimuksen mukaan laadukas kansainvälinen vertailu osoitti selvästi, että riittävän laadukas ja huokea lasten päivähoitojärjestelmä mahdollisti yksinhuoltajien työssä käynnin.

Kun norjalaisessa päiväkodissa yhtä aikuista kohden on 4.2 3-5-vuotiasta lasta niin Iso-Britanniassa heitä on 10.0 ja USA:ssa peräti 11.5! Suomessa lapsia oli 5.3 aikuista kohden. Pohjoismaissa on itsestään selvää, että päivähoitohenkilökunnalta vaaditaan ammatillista koulutusta. Näin ei kuitenkaan ole Saksassa, USA:ssa eikä Iso-Britanniassa.

Kun ruotsalainen ja suomalainen yksinhuoltaja pulittivat 7 % tuloistaan päivähoitomaksuun joutui brittiläinen maksamaan peräti 28 % tuloistaan. Vähiten maksoi saksalainen, vain 3 % tuloistaan. Saksassa päivähoitomaksut voi vähentää verotuksessa.

Suomalaisten yksinhuoltajaäitien päivähoitomaksut v. 2002

%	euro
1	0
56	1-100
36	100-200
7	<u>yli 200</u>
100	

Ruotsissa yksinhuoltajien korkeaa työllisyysastetta selittääkin työssäkäyntiä tukeva perhepolitiikka. Suomessa laaja-alaisesta perhepolitiikasta huolimatta yksinhuoltajien työllisyys oli kuitenkin suhteellisen matala. Hoivapalveluja on heikennetty esimerkiksi lopettamalla kuntien lapsiperheiden kotipalvelu lähes kokonaan. Iso-Britanniassa perhepolitiikan taso ja yksinhuoltajien työllisyys olivat matalia.

Yksinhuoltajille kohtuulliset päivähoitomaksut

Suomessa päivähoitomaksut ovat verrattain korkeita ja niihin liittyy laskutapa, joka tuottaa epäoikeudenmukaisen suuria päivähoitomaksuja yhden vanhemman perheille. Kun Suomessa ylin päivähoitomaksu on 200 euroa, Ruotsissa se on vain 141 euroa. Lisäksi monissa Euroopan maissa maksuton perusopetus alkaa jo 5-vuotiaana, Belgiassa jopa 3-vuotiaana. Suomessa vielä 7- ja 8-vuotiaiden perusopetuksessa olevien iltapäivähoito saattaa joissakin kaupungeissa olla niin korkea, ettei köyhimmillä lapsiperheillä ole siihen varaa! Iltapäivähoitomaksut tulisikin kiireellisesti muuttaa tulosidonnaisiksi tai mieluummin poistaa kokonaan.

YYL:n mielestä yksinhuoltajat tarvitsevat myös oman loivemman päivähoitomaksukäyrän ja maksimihoidomaksun tulee olla puolet kahden huoltajan perheen hoitomaksusta. Tätä puoltaa se, ettei skaalaetu toimi yhden aikuisen perheessä yhtä tehokkaasti kuin kahden aikuisen perheessä. Selvemmin tämä tulee esiin asuntokuluissa; yksi aikuinen ja kaksi lasta tarvitsevat selvästi suuremman tilan kuin kaksi aikuista ja yksi lapsi, mutta yhden aikuisen on huomattavasti vaikeampi maksaa asunnon vuokra tai lyhennykset kuin kahden aikuisen. Selvitysten mukaan julkisen sektorin tarjoama päivähoito ei myöskään kata koko yksinhuoltajan työaika, vaan joka toinen yksinhuoltaja tarvitsee lisäksi muita yksityisiä järjestelyjä. Tämä vaikeuttaa työssäkäyntiä, vähentää tuloja ja lisää hoitokuluja yksinhuoltajaperheessä.

YYL:n mukaan elatusapua eikä elatustukea ei tulisi huomioida tulona päivähoitomaksua laskettaessa. YYL on erityisen tyytyväinen, että hallitus päätti sallia köyhien perheiden päivähoiton maksuttomuuden alkuperäisistä suunnitelmista huolimatta.

Kaikista päivähoitomenoista kunnat kattavat vanhempien maksamalla päivähoitomaksuilla vain 15 %. Maksut kuitenkin tuntuvat perheissä, joissa tulot ovat vielä alhaisimmillaan. Pitkällä tähtäimellä pitääkin siirtyä maksuttomaan varhaiskasvatusjärjestelmään, mikä osaltaan poistaisi tehokkaasti nuorten lapsiperheiden köyhyyttä ja helpottaisi yksinhuoltajien työelämään palaamista.

Lapsilisän ostovoima palautettava, verovähennykset palautettava

Laman jälkeen lapsilisää leikattiin eikä niitä ole korotettu elinkustannusten mukaisesti. Lapsilisän ostovoima onkin laskenut. Suomi on ainoa Euroopan maa, jossa ei makseta lapsilisää 17-vuotiaille. Kuitenkin lapsen kulutustaso on silloin suurimmillaan. Etenkin yksinhuoltajaperheissä, joissa on kotoa pois muuttavia nuoria, on suuria vaikeuksia selvitä taloudellisesti. Ensimmäisen lapsen lapsilisä on matalin, vaikka ensimmäisen lapsen kulutus on selvästi suurempi kuin sisarusten. Lapsilisää tulee korottaa ja ensimmäisestä lapsesta tulee maksaa suurin lapsilisä sekä ryhtyä maksamaan 17-vuotiaista.

Yksinhuoltajan lapsilisäkorotuksen 10 euron korotus ei riitä korjaamaan yksinhuoltajaperheiden. Lisäksi kaikkein pienituloisimmat eli toimeentulotukiasiakkaat eivät hyötyneet korotuksesta lainkaan, koska korotus huomioidaan tulona toimeentulotukilaskelmassa. Yhden vanhemman perheistä neljännes (23,9 %, Stakesin Toimeentulotukitilasto 08) on toimeentulotukiasiakkaita.

Sosiaaliturvauudistuksen yhteydessä lapsiperheiden köyhyysloukut on poistettava. Esimerkiksi toimeentulotuessa lapsilisä, elatusapu ja elatustuki on kirjattava etuoikeutetuksi tuloksi. Myös lapsiperheiden asumisen tukia on sosiaaliturvauudistuksen yhteydessä parannettava. Sosiaaliturvauudistuksen yhteydessä on selvitettävä myös perhepoliittisten verovähennysten käyttöönotto tai vaihtoehtoisesti etuuskien tason merkittävä nostaminen, esimerkiksi yksinhuoltajaperheiden ja monilapsisten perheiden osalta.

Yksinhuoltajien tilanne on herkkä mittari

Tutkija Mia Hakovirta korostaa, että on tärkeää seurata millaiseksi yksinhuoltajien työmarkkina-asema ja toimeentulo kehittyvät ja jäävätkö he taloudellisesta nousukaudesta huolimatta huono-osaisiksi. Hakovirta näkee yksinhuoltajien aseman ilmentävän hyvinvointivaltion toimivuutta sekä oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon toteutumista. Hän ehdottaa perhepoliittisten etujen korottamista sekä erityisesti yksinhuoltajille suunnattujen lapsilisän yksinhuoltajakorotuksen ja elatustuen korottamista. Myös sosiaalipalvelujärjestelmän tulisi vastata yhä enemmän joustoja vaativien työmarkkinoiden haasteeseen. Toisaalta myös työelämän pitäisi ymmärtää, että ajoittain lapset tarvitsevat vanhempiensa hoivaa, eikä vastuu hoivasta saisi asettaa yksinhuoltajia muita huonompaan asemaan.

Pyydämme työryhmää kiinnittämään huomiota erityisesti yhden vanhemman perheiden selviytymiseen uudistuksia luodessaan

Bodil Rosengren
puheenjohtaja

Heljä Sairisalo
toiminnanjohtaja